

UDK 811.163.6'366.52'366.58

Domen Krvina

ZRC SAZU, Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša

dkrvina@zrc-sazu.si

NEZAZNAMOVANOST NEDOVRŠNIKA V SLOVENŠČINI KOT VZPOREDNICA MOŠKEMU SLOVNIČNEMU SPOLU

Nedovršnik (tudi) v slovenščini lahko ne izraža eksplicitno potekanja, iztekanja in s tem trajanja dejanja ali njegove ponavljalnosti, pač pa o dejanju le poroča, ga zgolj poimenuje – in tako izraža zgolj njegov obstoj. Taka raba nedovršnika je zlasti trojna: a) splošno poročanje ali poizvedovanje o dejanju (*To smo že delali; ali si danes že jedel?*), b) nikalnost (*Tega nisem nikoli pisal*), c) raba nedovršnikov ali glagolov kategorialno obojega vida, ko je nedovršnosti težko pripisati jedrni pomen potekanja, iztekanja (trajanja) dejanja (*To jim je zelo škodovalo; kaznovali jih še bodo; podatke so natančno analizirali*).

Ključne besede: zaznamovanost, nezaznamovanost, spol, glagolski vid, nedovršnik, zgolj poimenovanje dejanja

This article examines the possibility that the imperfective in Slovene may not explicitly denote process or drawn out action and thus an action's duration or repetition, but simply communicate that it takes place, constitutes it, and thus simply expresses its existence. Such use of the imperfective limits itself mainly to: a) general reporting of or inquiry into an action (*We did that. Have you eaten today?*); b) negation (*I never wrote that.*); c) the use of imperfective or bi-aspectual verbs in cases when process (duration) of an action is hard to pinpoint (*That really hurt them. They will be punished. The data were carefully analyzed.*).

Keywords: markedness, unmarkedness, gender, verbal aspect, imperfective, action as a fact

1 Uvod

V slovenščini se raba nedovršnika (NDV) splošno povezuje zlasti s trajanjem (Derganc 2003: 69–70; 2010: 77, Krvina 2018: 48–49, 57–62, Merše 1995: 35, Toporišič 2004: 348, Vidovič Muha 2011: 148,¹ Žele 2012: 83), tj. izražanjem dejstva, da je dejanje v potekanju (ali pa – posebej ob prisotnosti vršilca v njegovi udeleženski strukturi – tudi v iztekanju, če le ima notranjo mejo; njeno doseženje sicer izraža dovršnik, čemur sledi novo stanje, npr. *KDO pisati : napisati članek; članek je napisan*). Podobno za slovanski Zahod (češčina, slovaščina, slovenščina) ugotavlja Dickey (2000: 5, 67, 107–109):² da je raba NDV tesno povezana s časovno večtočkovnostjo dejanja, tj. razporeditvijo dejanja med več točk v času. Tipični primer trajanja (potekanja, iztekanja) dejanja je npr. dejanje v trenutku govorjenja:

¹ O nezaznamovanosti splošno – zlasti v povezavi s kategorijo spola – pri Vidovič Muha gl. tudi (2000: 32, 2006: 32–34).

² Gl. tudi Derganc (2010: 78–79), Krvina (2018: 57, 61–62).

(1) *Sedi na brisači pod sončnikom in se maže s kremo za sončenje.*³

(2) *Nemočno gledata, kako granate cefrajo njune tovariše.*

Trenutek govorjenja je glede na točko upovedovanja (v sedanosti) lahko premaknjen v preteklost:

(3) *Služabnik je pojasnil, da moramo še malce počakati. Pravkar hrani svojega psa.*

(4) *Gledala sem šiviljo, kako je krojila obleko.*⁴

Trajanje dejanja je značilno tudi za vzporednost, sočasnost potekanja, iztekanja dejanj:

(5) *Sedela sem v dnevni sobi, menjala televizijske kanale in istočasno listala revijo.*

Ali za dejanje, ki je v potekanju, iztekanju, pa ga prekine drugo dejanje:

(6) *Medtem ko je mama molzla krave, je na družinski farmi izbruhnil požar.*

Prav tako lahko trajanje dejanja pripišemo dejanjem z notranjo mejo, doseženje katere izraža dovršnik (DV), medtem ko NDV izraža iztekanje dejanja, njegovo približevanje notranji meji:

(7) *Sredi avgusta so začeli rumeneti in veneti listi, sedaj pa je trta skoraj vsa ovenela.*

V vseh zgoraj navedenih primerih NDV jasno izraža trajanje dejanja: v dejanju je znotraj njegovega kategorialnega vidskega pomena prisotna sestavina potekanja, iztekanja; dejanje je razporejeno med več časovnih točk. Vendarle pa npr. v *Slovenski slovnici* (1976–) pri opredelitvi vidskega pomena NDV glede na DV ni izpostavljeno samo trajanje, pač pa neizražanje omejenosti trajanja (Toporišič 2004: 348); v priročniku *Slovenski jezik 3* (1967: 112) je navedeno celo samo to, »da nedovršnik dovršnosti dejanja ne izraža«. Takšno pojmovanje je Toporišič verjetno prevzel po Isačenku (1960: 131, 133–136) in Maslovu.⁵

Čeprav je glede na vse zgoraj navedeno trajanje (potekanje, iztekanje) dejanja oz. po Dickeyju njegova časovna večtočkovnost pri opredelitvi vidskega pomena NDV v slovenščini osrednja lastnost (Derganc 2010: 77–79, Krvina 2018: 48–49, 57–62), pa

³ Z izjemo primerjalnih zgledov v poglavju 2 so vsi zgledi (lahko nekoliko modificirani) vzeti iz korpusa Gigafida.

⁴ Glede absolutne in relativne (istodobnost s trenutkom govorjenja, ki ni točka upovedovanja) časovne rabe gl. tudi Uhlík, Žele (2018: 214–215, 226–228).

⁵ Oba omenjena avtorja in ruska aspektologija nasploh najpozneje od Isačenka (1960) bistvo glagolskega vida kot kategorije opredeljujejo zlasti s pojmom »celostnost«: dejanje je pojmovano/prikazano kot strnjena, zgoščena celota z začetkom, koncem in vsem vmes (temu je blizu pojmovanje »piktualnosti«, vendar celostnost ni enaka kratkotrajnosti dejanja, pač pa jo lahko tudi vključuje). DV izraža celostnost dejanja, NDV pa najsplošneje rečeno celostnosti ne izraža (kar pomeni, da lahko izraža bodisi necelostnost, celostnosti ne izpostavlja ali pa, zlasti v ruščini, v nekaterih primerih – npr. pri ponavljalnosti ali historičnem sedanjiku tesno sledečih si zaporednih dejanj – izraža tudi večkratno oz. »posedanjenost« celostnost dejanja).

možnosti, da pri dejanju njegovo trajanje oz. časovna večtočkovnost (kar zajema tudi ponavljajnost) ni izraziteje izpostavljeno, ne moremo zanemariti. Zlasti ne primerjalno z drugimi slovanskimi jeziki, posebej ruščino, kjer je neizraženost ali neizrazita izraženost enega od osnovnih vidskih pomenov (tj. trajanja oz. necelostnosti)⁶ dejanja pri NDV splošno znano dejstvo – gre za t. i. *obščefaktičesko značenje*.

2 Zgolj poimenovanje dejanja

Poimenovanje *obščefaktičesko značenje NSV* (dobesedno »splošnodejanski pomen NDV«; Derganc 2010: 73) v ruski aspektologiji označuje zlasti dejanje v preteklosti, ki časovno ni natančneje umeščeno (tj. kadar koli pred trenutkom govorjenja,⁷ nevezanost na druga morebitna predhodna ali sledeča dejanja), izpostavljen pa je **zlasti njegov obstoj** (dejanje je bilo/dejanja ni bilo) ali **njegovi udeleženci**, predvsem osebek (Derganc 2010: 73–75).

Ta jezikovni pojav ni omejen samo na ruščino, in je prisoten tudi v drugih slovanskih jezikih (Dickey 2000: 95–125), čeprav je v ruščini oz. na slovanskem Vzhodu (ruščina, ukrajinsčina, beloruščina ter tudi bolgarščina; za slednjo gl. Slavkova 2018) najizrazitejši, saj povsem odgovarja tipičnemu kriteriju za rabo NDV na slovanskem Vzhodu – časovni nedoločnosti dejanja (pred dejanjem in za njim ni drugega različnega dejanja); poleg tega splošni pomenski tip dejanja (Krvina 2018: 188–230, Vendler 1957) tovrstne rabe NDV ne omejuje, kot to velja za slovanski Zahod (Derganc 2010: 76–79, Dickey 2000: 100–107).

V slovenščini je taka raba omejena zlasti na tip dejanj z vršilcem na mestu osebkina in predmetom, na katerem dejanje povzroča spremembo, kot prizadetim – tako kot v ruščini je tudi v slovenščini mogoča (za njeno tipičnost gl. številčne podatke v nadaljevanju) raba tipa (Derganc 2010: 76–77, Krvina 2018: 48–49)

(8) *Si že bral to knjigo?* ~ (8.1) rus. *Ty uže čital ètu knigu?*

(9) *Si danes že (kaj) jedel?* ~ (9.1) rus. *Ty segodnja uže (čto-nibud') jel?*

(10) *Kdo je pisal ta članek?* ~ (10.1) rus. *Kto pisal ètu stat 'ju?*

Brž ko stopnja vršilskosti (tj. hotenja, volje za dejanje in nadzora nad njim; Krvina 2018: 192–193, Uhlík, Žele 2018a: 100–101) začne padati, postane možnost izražanja dejanja zgolj kot dejstva v slovenščini najmanj vprašljiva (Derganc 2010: 76–77, Krvina 2018: 49):

⁶ Kot omenjeno, je to v slovenščini osrednji, jedrni pomen NDV. Glede na predhodno opombo (da v ruski aspektologiji načeloma velja, da je za NDV bistveno, da ne izraža celostnosti dejanja, ne pa da izraža necelostnost dejanja) to za ruščino velja manj izrazito, tako da je trajanje oz. necelostnost dejanja le eden od enakovrednejših drugih (neizpostavljenost celostnosti dejanja; pogojno tudi celostnost) vidskih pomenov NDV.

⁷ Isačenko (1960: 440) govori o »razobščennosti dejstviya s momentom reči«.

(11) *Si že kdaj 'razbijal' dragoceno vazo? ~ (11.1) rus. Ty uže kogda-nibud' razbival cennuju vazu?*

(12) *Saj se že poznavava – 'srečevala' sva se lani na konferenci ~ (12.1) rus. My uže znakomy – my vstrečalis' v prošlom godu na konferencii.*

Kadar je vršilskost odsotna, na mestu osebka dejanja pa kot prizadeto stoji njegov prejemnik/nosilec stanja po izvršenem dejanju, je tu ne le zgoraj opisana raba NDV, temveč raba NDV sploh (tudi kot trajanje dejanja) na slovanskem Zahodu bolj ali manj nesmiselna, medtem ko je na slovanskem Vzhodu tudi v tem primeru povsem običajna (Dickey 2000: 97–105):

(13) *Enkrat sem že *ⁿpadal s tega drevesa ~ rus. (13.1) Odnadždy ja uže padal s etogo dereva.*

Kot vidimo, je možnost rabe NDV za opis dejanja kot dejstva, brez izrazitejšega izpostavljanja njegovega osrednjega vidskega pomena (pri NDV zlasti trajanja), v slovenščini z nujnostjo vršilskosti dejanja¹⁰ omejena mnogo bolj kot v ruščini. V nadaljevanju bomo za izhodišče vzeli »poudarek na obstoju dejanja«, zato bomo uporabljali opredelitev *zgolj poimenovanje dejanja*.¹¹ Ogleдали si bomo troje:

- a) splošno poročanje ali poizvedovanje o dejanju;
- b) nikalnost;
- c) raba NDV ali glagolov kategorialno obojega vida v primerih, ko je sobesedila ali širšega konteksta premalo za natančno opredelitev, ali gre za nedovršno ali dovršeno dejanje, a je hkrati nedovršnosti težko pripisati jedrni pomen potekanja, iztekanja (trajanja) dejanja.

Zlasti pri nikalnosti, kjer neobstoj dejanja posebej izstopa, bomo opozorili, da »poudarek na obstoju dejanja« potiska njegove druge lastnosti, torej tudi vidski pomen (v slovenščini je pri NDV osrednji vidski pomen trajanje dejanja), v ozadje, jih zabrisuje (Krvina 2017: 211, 225). Potencialno bi lahko govorili ne le o neizpostavljenosti, zabrisanosti vidskega pomena, temveč vidske vrednosti (DV : NDV) dejanja sploh, vendarle pa **ne o (polni) neizraženosti vida** – v slovanskih jezikih je ta namreč izražen **v sami glagolski obliki**¹² in tako vedno ostaja kot kategorialna pomenska sestavina (Krvina 2018: 49–50, Vidovič Muha 2011: 148).

⁸ Vprašaj in ne zvezdica (* – neizpričano, nepotrjeno) zato, ker bi taka raba potencialno bila mogoča, vendar pa bi zbujala pozornost in izražala, česar NDV v tej povedi načeloma ne: da je nekdo sedel in name-noma, zavestno (poudarjena bi bila vršilskost dejanja) tolkel po vazi, da bi jo razbil.

⁹ Glagol *srečevati (se)* ne more izražati dejanja v trenutku govorjenja, torej ne trajanja (potekanja dejanja), zato je v tem primeru edina možna razlaga ponavljalnost dejanja [n-krat srečala] (Derganc 2010: 77).

¹⁰ Tudi ob njeni prisotnosti še ni nujno, da je konkretno dejanje z NDV mogoče zgolj poimenovati; gl. delež NDV glede na DV ob ustreznih skladenjskih kazalnikih (*že (kdaj) (kaj); nikoli*). Gl. tudi Derganc (2010: 74, 77–78).

¹¹ Gl. tudi Krvina (2018: 48).

¹² Nesestavljeni glagoli so večinoma NDV, njihove sestavljenke so predponski DV, izpeljanke iz njih pa zopet t. i. drugotni NDV. Gl. npr. Toporišič (2004: 348–349).

Ob tem se vzpostavlja sistemska **vzporednost s kategorijo slovničnega spola**: ta je z obliko oz. v rabi skladenjsko uresničeno sklanjatveno paradigmo samostalnika in ob kongruenci pridevnika vedno izražen, ni pa pri osebah moškega slovničnega spola s tem nujno izražen tudi referenčni moški spol, razen kadar gre za naravni spol (npr. *oče, brat, sin*).¹³ V tem smislu bi moški slovnični spol lahko primerjali z NDV: njegovo zaznamovanost, ob kateri nedvomno izraža moško osebo, ali nezaznamovanost, ko je ne, lahko vzporedimo z (ne)izraženostjo necelostnosti (trajanja) dejanja pri NDV – oboje se naslanja na sobesedilo oz. širši kontekst. DV medtem vedno izraža celostnost dejanja – podobno kot ženski slovnični spol pri osebah vedno tudi referenčni ženski spol.¹⁴ Tako bi lahko govorili o zaznamovanosti DV in ženskega slovničnega spola ter nezaznamovanosti NDV in moškega slovničnega spola. Pri tem velja opozoriti, da je zaznamovana raba NDV, ko ta izraža trajanje dejanja, v slovenščini osrednja – a glede jasne izraženosti vendarle odvisna ob sobesedila (gl. zglede v Uvodu).

3 Splošno poročanje ali poizvedovanje o dejanju

Iskanje je bilo izvedeno v korpusu Gigafida s pomočjo jezika za iskanje po korpusu (CQL), in sicer z upoštevanjem skladenjskih kazalnikov, ki so navadno povezani s splošnim poročanjem ali poizvedovanjem o dejanju.¹⁵ Pri iskanju je bil ob členu *že* kot kazalnik vedno vključen poljubnostni zaimek: ali prislovni (časovni) *kdaj* ali samostalniški *kaj*; ob obeh skupaj členek *že* v iskanje ni bil vključen (a tudi ne izključen). Naj takoj opozorimo, da je razmerje med DV in NDV navedeno zgolj informativno – zadetki s prvim niso bili pregledani ročno, saj nas v prispevku zanima nezaznamovanost rabe NDV (kot jezikovnosistemska vzporednica nezaznamovani rabi moškega slovničnega spola). Znatno delež DV kaže, da je tu pogosto prisotno izražanje dejanja kot celostnega (Derganc 2010: 76–78).

Prav tako je vredno opozoriti, da smo bili pri odločanju, kdaj gre za zgolj poimenovanje dejanja, razmeroma restriktivni: zahtevani kriterij je bil prisotnost določljive vršilskosti dejanja, zlasti tožilniško prehodnega (torej KDO hoteno/zavestno dela КАА, kar se kot posledica dejanja spreminja), čeprav pri zgolj poimenovanju dejanja predmet lahko tudi ni izražen.

3.1 Že kdaj

Iskalna zahteva:

[word="že"][word="sploh"]{0,1}[word="kdaj"][tag="Ggdd.*"]¹⁶

DV : NDV = 2546 : 1068; **210 (213) [zgolj poimenovanje]/1068 = 19,7 (19,9) %**

(14) *Ali ste že kdaj **brali** kaj podobnega?*

¹³ Gl. tudi Vidovič Muha (2011: 415–417). Glede nezaznamovane rabe moškega spola v ruščini gl. Uhlik 2019.

¹⁴ Z nekaj izjemami tipa *sirota, priča, stranka; cmera, jokica, baraba*. Podobno velja pri glagolih npr. *premoči, poznati*, pri katerih bi samo po obliki lahko sklepali, da so DV, dejansko pa so NDV.

¹⁵ Gl. npr. Derganc (2010: 74–75).

¹⁶ Za iskanje NDV oznako »d« na tretjem mestu zamenjamo z »n«.

- (15) *Ali ste že kdaj **iskali** zdravniško pomoč ponoči?*
- (16) *Ste že kdaj **uveljavljali** garancijo na programsko opremo?*
- (17) *Pokosil je moj rožni grm, trava pa je ostala nedotaknjena. »A si ti morda že kdaj **kosil**?« sem ga radovedno vprašala.*
- (18) *Ne zanašajmo se na to, da smo doslej že kdaj **jedli** pogrete gobe, pa nismo imeli težav.*
- (19) *Bile so zgodbe, ki sem jih že kdaj **omenjal** in jih ne bi pogrevali.*

V naslednjih primerih je potekanje, iztekanje (trajanje) dejanja morda izpostavljeno že nekoliko bolj zaradi vprašanja o trudu, poskušanju (*reševati, skušati*).

- (20) *Prav gotovo ste že kdaj **reševali** kak tovrstni test in veste, da je sestavljen iz cele vrste vprašanj oziroma nalog.*
- (21) *Zanimalo jo je, ali sem **se** že kdaj **skušal** odvaditi kajenja.*

Dejanja, ki so večinoma neprehodna, ob tožilniški prehodnosti pa dejanje na predmetu ne povzroča spremembe, so glede na težjo dokazljivost izrazitejše vršilskosti iz obravnave izvzeta.¹⁷

3.2 Kdaj kaj

Iskalna zahteva:

[word="kdaj"][word="kaj"][tag="Ggdd.*"]

DV : NDV = 289 : 75; **15 [zgolj poimenovanje]/75 = 20 %**

- (22) *Rekel je, da naj pride na oder tisti, ki mu je kdaj kaj **naročal** v zvezi s svojimi prijatelji.*
- (23) *Vprašal je, če si mi kdaj kaj **omenjal** nekakšne serume.*
- (24) *Zagotovo se bo še kdaj kaj **obnavljalo**, če ne prej, ko bo treba menjati parket.*¹⁸

3.3 Že kaj

Iskalna zahteva:

[word="že"][word="kaj"][tag="Ggdd.*"]

DV¹⁹ : NDV = 666 : 146; **35 [zgolj poimenovanje]/146 = 28,8 %**

- (25) *Si danes že kaj **jedel**?*
- (26) *Ali ste se z ministrsko kolegico že kaj **dogovarjali** o skupnih dejavnostih na področju spodbujanja gospodarskega razvoja?*
- (27) *Pozanima se, ali je že kaj **vlagala** za ozimnico.*
- (28) *Opravičujem se, če ste o tem že kaj **pisali**, lahko sem namreč to tudi spregledala.*

¹⁷ Gre za primere kot npr. *Ste že kdaj **opazovali** ribo, kako skladno in elegantno se premika?* in *Ste že kdaj **stali** pod slapom?*

¹⁸ Raba v prihodnjiku je mnogo redkejša, vendar ni izključena; za ruščino gl. Derganc (2010: 77).

¹⁹ Raba DV je tu vezana večinoma na čas za trenutkom govorjenja (zadobnost), zlasti v smislu »bomo že kaj naredili«, torej DV nastopa v pretežno drugačni funkciji kot NDV.

3.4 Prisotnost dejanja kdajkoli sploh

Pri treh analiziranih permutacijah kazalnikov *že, kdaj, kaj* (*že kdaj, kdaj kaj, že kaj*), ki izražajo časovno nedoločno prisotnost dejanja, zlasti pred trenutkom govorjenja, znaša ročno ocenjen delež zgolj poimenovanja dejanja pri NDV od slabih 20 % do slabih 30 %, okvirno rečeno **dobro petino vseh NDV rab**. Tu bi torej o zgolj poimenovanju dejanja že lahko govorili kot o pomembni, čeprav ne osrednji rabi NDV.

3.5 Izpostavljenost udeležencev dejanja

Tu se poudarek s poizvedovanja/poročanja o časovno nedoločni prisotnosti dejanja premakne na udeležence dejanja, zlasti osebek (ob zahtevani izrazitejši vršilskosti je torej v ospredju vprašanje, »kdo je odgovoren za to, kar je posledica izraženege dejanja«).²⁰

Iskalna zahteva:

```
[word="kdo"][lemma="biti"]{0,1}[tag="Ggdd.*"]
DV : NDV = 28604 : 17537; 72 (98) (106) [zgolj poimenovanje]/1000 [naključni vzorec] = [7,2 (9,8) (10,6) %]
```

(29) *Med drugim nas je zanimalo, kdo je **pripravljajl** razpis.*

(30) *Kot pravilno poudarja pritožba, se bodo okoliščine, kaj je kdo **kupoval**, upoštevale pri presoji upravičenega interesa posameznih udeležencev tega postopka.*

(31) *Vprašanje, na katero nimamo odgovora, je tudi, kdo je **vzpostavljajl** nov alternativni center za semaforizacijo v tehnološkem parku.*

V spodnjih primerih se zdi ob zgolj poimenovanju dejanja morda že nekoliko bolj izpostavljeno njegovo ponavljanje (torej sicer ne trajanje, a vendarle časovna večtočkovnost).

(32) *Končna odločitev, komu bo kdo **prodajal** mleko, je na posameznem rejcu.*

(33) *V nerazvitih občinah se predvsem sprašujejo, kdo bo **ustanavljal** in kdo **plačeval** razvojne agencije, ki naj bi pripravljale regionalne razvojne programe.*

Tu je razmeroma pogosta tudi raba za zadobnost, pri čemer se ob poljubnostnem (in ne vprašalnem) osebnem zaimku *kdo* poudarek spet premakne na sam obstoj, prisotnost dejanja.

(34) *Če bo letos kdo **sestavljajl** lestvico najizvirnejših, a skrajno romantičnih ponudb za poroko, je zmagovalec bržkone že znan.*

(35) *Nikjer ne piše, da bo sploh kdo **prodajal**.*

Delež z *kdo* ob hkratni nikalnosti je upoštevan v zgornjem prvem oklepaju, zgledi pa so navedeni v poglavju 4; delež, obravnavan v poglavju 5, je upoštevan v drugem oklepaju.

²⁰ Gl. tudi Toporišič (2004: 350–351).

Glede na premik poudarka s poizvedovanja/poročanja o samem obstoju dejanja na njegovega vršilca se zdi razumljiv tudi približno za polovico manjši delež zgolj poimenovanja dejanja, ki znaša okoli 10 %.

4 Nikalnost

Pri nikalnosti je izražen neobstoj dejanja (dejanja sploh ni bilo), kar potiska njegove druge lastnosti, torej tudi vidski pomen (v slovenščini pri NDV kot osrednji trajanje dejanja), v ozadje, jih zabisuje.

Kriteriji za oceno, da gre zgolj za obstoj dejanja, ostajajo enaki kot v poglavju 3 (torej zlasti izrazitejša vršilskost). Kot skladenjski kazalnik je bil uporabljen prislov *nikoli*.

Naj opozorimo, da tu splošni delež NDV malenkost presega delež DV; mnogo večja – za okoli 30 % – je prevlada NDV v zanikanem velelniku (Krvina 2017).

Iskalna zahteva:

```
([lemma="biti" & tag="Gp....d.*"][word="nikoli"][word="nič"]{0,1}
[tag="Ggd.*"]) | ([word="nikoli"][lemma="biti" & tag="Gp....d.*"]
[word="nič"]{0,1}[tag="Ggd.*"])
```

DV : NDV = 28856 : 29456; **265 (273)** [zgolj poimenovanje]/1700 [naključni vzorec] = [15,6 % (16,1 %)]

- (36) *Sicer se je izučila za urarcko, vendar kasneje ni nikoli **popravljala** ur.*
- (37) *Turistično društvo parkirnine sploh nikoli ni **popiralo**, saj parkirni prostor to v resnici ni.*
- (38) *Stara avstrijska publikacija je bila še nerazrezana, torej je njen naročnik ni nikoli **odpiral**.*
- (39) *Trenutno stanje v leta 1912 ustanovljenem klubu, ki nikoli ni **spreminjal** svojega imena, ni dobro.*
- (40) *Sam pirotehničnih pripomočkov nisem nikoli **kupoval** in jih tudi v prihodnje ne bom.*
- (41) *Brez strahu in trdno odločena je skočila s skakalnice. Pred tem še nikoli ni **skakala**.*

V spodnjih primerih se zdi ob zgolj poimenovanju dejanja morda zopet nekoliko bolj izpostavljeno njegovo ponavljanje (sicer ne trajanje, a vendarle časovna večtočkovnost), čeprav »nikoli« načeloma pomeni ,0-krat‘; delež teh primerov je upoštevan v oklepaju.

- (42) *Kot trener igralcev nikoli nisem **lovil** po diskotekah in tudi zdaj jih ne bom.*
- (43) *Sem čustven človek, ampak prej nisem nikoli **kazal** čustev na ta način.*

Delež zgolj poimenovanja dejanja v rabi NDV ob prislovu *nikoli* se z okoli 16 % giblje nekje vmes med deležem poizvedovanja/poročanja o časovno nedoločni prisotnosti dejanja in poudarkom na udeležencih dejanja (zlasti vršilcu).

V naslednjem primeru je zgolj poimenovanje dejanja odsotno, izražena je izključno ponavljajnost (»večkrat se srečati«).

(44) *Priznal je le, da je z njo popil kak kozarček v baru, a se nista nikoli srečevala.*

Še primer za potekanje, iztekanje (trajanje) dejanja:

(45) *Cena sodčka nafte ni nikoli naraščala z večjo hitrostjo.*

Navajamo še zglede s poljubnostnim *kdo* iz poglavja 3.5:

(46) *Da ne bo kdo spraševal, koliko je kdo dal za ta film: posnet je v zasebni pobudi.*

(47) *Da si ne bi kdo razlagal, da gre tudi v tem primeru za klasično pariranje centru, naj navedem še eno dejstvo.*

Zanikanje je tu pogosto tudi v glavnem stavku povedi:

(48) *Nočemo, da bi kdo prevzemal vlogo grešnega kozla.*

(49) *Ozirnico sploh ne vem, če bo kdo kupoval.*

Zanikanje je lahko izraženo tudi leksikalno:

(50) *Zanikal je, da bi mu kdaj kdo ponujal nagrado oziroma podkupnino.*

(51) *Konvencija prepoveduje, da bi kdo jemal življenje nekemu drugemu.*

5 Raba NDV ali glagolov kategorialno obojega vida, ko je nedovršnosti težko pripisati jedrni pomen iztekanja, potekanja (trajanja) dejanja

Spodnji primeri so bili nabrani ob rabi NDV, obravnavani v poglavjih 3–4. Druži jih dejstvo, da ob sprejemanju slovarske kategorialne oznake NDV (iz SSKJ) za spodnje glagole zanje velja, da bi NDV težko pripisali potekanje, iztekanje (trajanje) dejanja – edino, kar lahko trdimo, je, da je izražen (ne)obstoje dejanja.

Zaradi enkratnosti časovno nedoločnega dejanja ni izključena niti možnost, da bi ga razlagali kot celostno (dovršno). Tako lahko rečemo, da vidske lastnosti dejanja niso jasno določljive, nedvomna je le izraženost njegovega (ne)obstoja.

(52) *Ste že kdaj eksperimentirali z različnimi barvami in dolžinami?*

(53) *Ste že kaj ukrepali ali se samo jezite?*

(54) *Verjetno nas ni malo, ki smo že kdaj potrebovali pomoč.*

(55) *Je bila to vaša osebna odločitev ali je kdo vplival nanjo?*

(56) *Nisem se še odločil, kdo bo dedoval.*

- (57) *Imel je dve ponudbi, toda nikoli ni obžaloval, da je prestopil k angleškemu klubu.*
 (58) *V vsej svoji praksi nisem nikoli tožil svoje stranke, če mi ni plačala.*
 (59) *Teško bi našli državo, ki ni nikoli kratila človekovih pravic.*

6 Zaključek²¹

Prispevek v okviru nezaznamovanega izražanja katere od kategorialnih lastnosti, kar je sicer značilno zlasti za slovnični spol pri samostalnikih moškega spola, opozarja na možnost nezaznamovanosti nedovršnika (tudi) v slovenščini.

Obravnavano rabo NDV je glede nezaznamovanosti mogoče vzporediti z moškim slovničnim spolom, ko ta pri osebah ne izraža referenčnega moškega spola; v obeh primerih gre za jezikovnosistemski pojav, ki je odvisen od sobesedila oz. širšega konteksta. Je pa treba opozoriti, da je v slovenščini osrednja zaznamovana raba NDV, ko ta izraža potekanje, iztekanje (trajanje) dejanja.

Analiza splošnega poročanja ali poizvedovanja o dejanju in nikalnosti je pokazala, da tudi ob razmeroma omejujoči zahtevi izrazitejše vršilskosti in spremembe na predmetu dejanja (vršilec ima voljo in namen spremembo doseči; doseženje je izraženo z DV) ter enkratnosti dejanja z izključitvijo primerov, kjer je ponavljajnost očitna, delež zgolj poimenovanja dejanja pri rabi NDV ni zanemarljiv: od slabih 10 % do dobrih 20 %, in slabih 16 % pri nikalnosti. Po ročni oceni se NDV v tem deležu rabi tako, da izraža zlasti (ne)obstoje dejanja, medtem ko je njegov v slovenščini jedrni vidski pomen potekanja, iztekanja (trajanja) dejanja potisnjen v ozadje. Ta ugotovitev potrjuje izhodiščno tezo o možnosti nezaznamovane rabe NDV, ko dejanje izraža zgolj kot dejstvo, vid pa je izražen kvečjemu v glagolski obliki (nesestavljenka ali izpeljanka iz sestavljenke), tudi v slovenščini – v primerjavi z ruščino sicer res v manjšem obsegu.

VIRI IN LITERATURA

- Gigafida, korpusna besedilna zbirka. Na spletu.
 Aleksandra DERGANČ, 2003: Nekatere razlike v rabi dovršnega oz. nedovršnega vida v ruščini in slovenščini. *Slavistična revija* 51/posebna številka. 67–79.
 Aleksandra DERGANČ, 2010: Še nekatere razlike v rabi glagolskih vidov v ruščini in slovenščini. *Slavistična revija* 58/1. 73–80.
 Stephen M. DICKEY, 2000: *Parameters of Slavic Aspect. A Cognitive Approach*. Stanford, California: Center for the Study of Language and Information.
 Domen KRVINA, 2017: Raba dovršnika in nedovršnika v velelniku v sodobni slovenščini. *Philological studies* 15/1. 210–27. Tudi na spletu.

²¹ Prispevek je nastal o okviru programa P6-0038 ZRC SAZU, Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša, ki ga financira ARRS.

- Domen KRVINĀ, 2018: *Glagolski vid v sodobni slovenščini 1. Besedotvorje in pomen*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- Majda MERŠE, 1995: *Vid in vrstnost glagola v slovenskem knjižnem jeziku 16. stoletja*. Ljubljana: SAZU.
- Svetlana SLAVKOVA, 2018: Независимые да-формы в вопросительных предложениях в болгарском языке (в сопоставлении с русским). *Slavistična revija* 66/4. 441–57.
- [Svetlana SLAVKOVA, 2018: Nezavisimye da-formy v voprositel'nyh predloženijah v bolgarskom jazyke (v sopostavlenii s russkim). *Slavistična revija* 66/4. 441–57].
- Jože TOPORIŠIČ, 1967: *Slovenski knjižni jezik 3*. Maribor: Obzorja.
- Jože TOPORIŠIČ, 2004 (1976¹): *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.
- Mladen UHLIK, Andreja ŽELE, 2018: Predmetni da-odvisniki v slovensko-ruski sopostavitvi. *Slavistična revija* 66/2. 213–33.
- Mladen UHLIK, Andreja ŽELE, 2018a: Brezosebne zgradbe v slovenščini: kontrastiva z drugimi južnoslovanskimi jeziki in ruščino. *Jezikoslovni zapiski* 24/2. 99–112.
- Mladen UHLIK, 2019: Izražanje spolske korelacije pri položajnih poimenovanjih v ruščini in slovenščini. *Slavistična revija* 67/2. 313–324.
- Zeno VENDLER, 1957: Verbs and times. *The Philosophical Review* 66. 143–60.
- Ada VIDOVIČ MUHA, 2000: *Slovensko leksikalno pomenoslovje: Govorica slovarja*. Ljubljana: ZIFF.
- Ada VIDOVIČ MUHA, 2006: Kategorialnost leksemov med slovarjem in slovnico = On the categorialness of lexemes between lexicon and grammar. *Slavistična revija* 54/1 (posebna številka). 23–42, 377–99.
- Ada VIDOVIČ MUHA, 2011: *Slovensko sklādajnsko besedotvorje*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Andreja ŽELE, 2012: *Pomensko-sklādajnske lastnosti slovenskega glagola*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- A. B. Исаченко, 1960: *Строй русского языка в сопоставлении с словацким*. Москва: Языки славянской культуры.
- [A. V. ISAČENKO, 1960: *Stroj ruskogo jazyka v sopostavlenii s slovackim*. Moskva: Jazyki slavjanskoj kul'tury].

SUMMARY

This article deals with unmarkedness when expressing category–something especially characteristic of masculine nouns—drawing attention to the possibility of imperfective (IPF) unmarkedness in Slovene.

In terms of unmarkedness, the use of IPF denoting the fact of an action can be compared to masculine nouns denoting persons not necessarily of the male sex; in both cases, this is a language-related phenomenon that depends on the (wider) context of use. It should be noted, however, that in Slovene the central use of the IPF is marked, namely, expressing the processuality (duration) of an action.

An analysis of the general reporting of or inquiry into an action and negation in the Slovene reference corpus Gigafida shows that even when applying the somewhat restrictive requirement of the subject of the action striving to effect a change in an object of the action by completing it (which is expressed by PF), while also excluding cases of clear repetition, the proportion of IPFs denoting the fact of an action is not negligible: it ranges from about 10 % to over 20 %, and in negation about 16 %. The results confirm the initial thesis about the possibility of the unmarked use of the IPF in Slovene when it simply constitutes the fact of an action, while information about verbal aspect is retained mainly in the verb form (non-prefixed or derived from the prefixed). This is true, however, to a lesser extent than in Russian.